

## ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА УРЕДБАТА ЗА РЕГИСТРАЦИЯ НА ОСЪЖДАНИЯТА (1884 – 2020 Г.)

Пресиян Марков<sup>1</sup>  
e-mail: [pmarkov@unwe.bg](mailto:pmarkov@unwe.bg)

### Резюме

*Целта на изследването е чрез сравнително-историческия метод да се изведат тенденциите в развитието на уредбата за регистрация на осъжданията. От създаването си през 1904 г. до днес бюрата за съдимост регистрират все повече и повече факти от съдебното минало на осъдените лица. Макар и тази дейност да е необходима за осъществяване на наказателното правосъдие, се забелязват две негативни тенденции – увеличават се броя и продължителността на последиците от осъждането извън наказанието и лицата, които имат достъп до данните за осъдените. Затова регистрацията в бюрата за съдимост трябва да се счита за главна последица от осъждането, тъй като осигурява възможността за осъществяването на всички останали последици от съдимостта.*

**Ключови думи:** осъждане, последици от осъждането, регистрация, бюро за съдимост

**JEL:** K14

### Увод

В българската юридическа литература липсва изследване посветено специално на правната уредба на бюрата за съдимост и техните функции. Правно-историческите изследвания дават възможност да се проследят тенденциите в развитието на нормативната уредба в една или друга социална сфера. На тази база могат да се направят оценки за адекватността и ефективността на правното регулиране.

Регистрацията на осъжданията е позната в Българските земи още от периода на действие на Отоманския наказателен закон от 1858 г. (ОНЗ). Според неговия чл. 33 кратко съдържание от присъдата се е обнародвало чрез залепяне в преддверието на правителствените домове на столицата на областта, в която е издадена присъдата. Още три копия са били изпращани по местоизвършване на злодеянието, по местожителство на осъдения и по местоизпълнение на присъдата (Арnaudов, 1886, с. 62-152). Преддверията са изпълнявали ролята на регистри, а извлеченията са обслужвали както

---

<sup>1</sup> Главен асистент, доктор, катедра „Наказателноправни науки“, Юридическия факултет, УНСС

изпълнението на наказанията, така и прилагането на разпоредбите на чл. чл. 7-8 за налагането на наказания при повторно осъждане. Целта е била постигана доколкото осъдените не са се преселвали в друга област, в която липсва информация за предходната им съдимост. Ограниченото движение на населението в империята осигурявала ефективността на прилагането на разпоредбата. Фактът на осъждането за злодеяние е ставал общоизвестен чрез обнародването, но за престъпленията и простъпките подобна разпоредба липсва.

### **Основно изложение**

Обичайна за историческите изследвания е периодизацията следваща промените във формата на държавно управление – Княжество и Царство България, социалистически и демократичен период. В настоящия случай обаче подобно подразделение ще бъде неточно, тъй като правната уредба от предходен период остава да действа поне през първото десетилетие на следващия. Затова настоящото изследване е структурирано на по-къси периоди определени от промените в уредбата на бюрата за съдимост.

#### ***1884 – 1903 г.***

Наследена от Княжество България същата османска система на преддверията продължава да действа (поне на книга) до 1884 г., когато министърът на правосъдието разпорежда подчиненото му министерство да събира и издава справочни ведомости за осъдените лица. Централизацията на събирането на данните се налага поради улеснената миграция. След първите години от въвеждането на справочните ведомости министерството започва да издава по четири книги годишно. Въпреки това данните за осъжданията остават непълни, а издаването им – нередовно. В приетото в края на века българско наказателно законодателство се предвижда окръжните съдилища да водят регистри за постановените от тях осъждания. Тези разпоредби обаче остават неосъществени на практика. Освен това се оценяват като неефективни поради възможността осъденият да се премести на отдалечено място и да скрие осъждането си. (Правилникъ, 1903, с. 4-5)

Първия български Наказателен закон от 1896 г. (НЗ от 1986 г.) увеличава правното значение на правилното установяване на предходната съдимост с въвеждането на напълно непознатия за ОНЗ институт на съвкупността. Съгласно чл. 68 от НЗ от 1896 г. правилата за определяне на общо наказание за всички деяния извършени в съвкупност се прилагат и когато лицето е осъдено за тях с различни присъди. Следователно неустановеното предходно осъждане би довело до незаконосъобразно определено наказание. Освен

това тройното деление на престъпните деяния на злодеяния, престъпления и простъпки от ОНЗ се заменя с дихотомията престъпления и нарушения, и възниква въпросът как да се въвеждат в регистрите присъдите издадени при действието на ОНЗ.

### ***1904 – 1928 г.***

През 1904 г. влиза в сила Правилник за уреждането на бюро за съдимост в Княжеството, чрез който тези проблеми за първи път намират разрешение по модела на *Casier Judiciaire* действащи във Франция от 1850 г. Бюрото за съдимост трябва да достави сведения за съдебното минало на осъдените с цел налагане на справедливо наказание и възпрепятстване упражняването на правата, от които осъденият е лишен. Създават се местни бюра за съдимост към всеки окръжен съд, в които се събират извлеченията от присъдите на родените в окръжието на съда лица. Същите данни за родените извън Княжеството и лицата с неизвестно местожителство се съхраняват в Централно бюро за съдимост към Министерството на правосъдието. На вписване подлежат присъдите за престъпления по НЗ от 1896 г., ако осъдените лица са все още живи и не са навършили 70 г. Не се вписват присъдите за нарушения или престъпни деяния предвидени в специални закони. Присъдите по ОНЗ се вписват, ако съдържат осъждане за злодеяние или престъпление (но не и за простъпка) и са поместени във ведомостите издадени не по-рано от началото на 1893 г. Присъдите, с които се прилага условно осъждане, се вписват на основание чл. 4 от Закона за условното осъждане от 1904 г. (Костадинова, 2019, с. 244). Процедурата по вписване се осъществява като за всяка присъда се създава бюлетин, съдържащ данните за осъденото лице, неговите родители, престъплението и наложеното наказание. Бюлетините се изпращат до съответното бюро по месторождение на осъдения, където се подреждат по име и дата на осъждането, и регистрират в азбучен контролен регистър, чрез който данните да се възстановят при евентуални липси. По този начин информацията за едно и също лице се събира на едно място и става достъпна в пълнота, което е значително подобрение в сравнение със системата на регистрите към окръжните съдилища. Бюлетините за починалите лица се унищожават, но в контролния регистър имената им не се заличават, а само се отбелязва факта на смъртта им. На унищожаване подлежат бюлетините по обвинения, за които лицата са оправдани, наказателното производство е прекратено поради липса на престъпление или на достатъчно доказателства, както и за отменените при възобновяване на делото осъждания и тези, за които е постановена амнистия. На базата на събраните бюлетини за едно и също лице се издава свидетелство за съдимост, но само в три изчерпателно изброени случая. При започване на наказателно

производство, следователят по делото иска за подследственото лице свидетелство, което секретарят на съда му изпраща в тридневен срок. Всички държавни и общински учреждения могат да получат свидетелства за съдимост за всяко лице, ако в изпълнение на службата си имат интерес да узнаят съдебното му минало. А частните лица могат при наличие на „уважителни и сериозни мотиви“ и срещу заплащане на такса да поискат само за себе си такова свидетелство. В последните два случая исканията се отправят до окръжния прокурор, който заповядва на секретаря издаването на свидетелството за учреждение, а за частните лица – само ако намери искането им за основателно. По този начин Княжеският правилник ограничава кръга от субекти, които могат да узнаят данните за съдимостта на лицата в сравнение с имперската система на обнародване на присъдите за злодеяния. Запазва се подходът да не се регистрират всички осъждания, а само тези за престъпленията, защото „... за нарушенията не може [д]а има нито лишаване от права, нито реабилитация“ (Долапчиев, 1945, с. 151). Следователно вписването на присъди за нарушения не може да обслужи заявената цел и се явява безсмислено от правна гледна точка.

### ***1928 – 1948 г.***

През 1928 г. се приема нов Правилник за уреждане на бюрата за съдимост в Царството, който претърпява две изменения през 1935 г.<sup>2</sup> произтичащи от проведената административно-териториална реформа. Тя довежда до приемането на Закона за устройство на съдилищата от 1934 г., с който мировите съдии се заменят с околийски съдилища, а окръжните съдилища – с областни (чл. 1 и чл. 205). Царският правилник предвижда, че местните бюра за съдимост се намират при всеки областен съд, но дава възможност на министъра на правосъдието да нареди някои местни бюра да останат при съответни околийски съдилища. Запазва се правилото, че присъди за нарушения не се регистрират. Отпада обаче ограничението от Княжеския правилник да се вписват само осъждания за престъпления предвидени от общия наказателен закон, което показва увеличаване на отдаваното значение на специалното наказателно законодателство. Наказването по специални наказателни закони вече също подлежи на регистрация, както и постановените от чуждестранни съдилища актове по отношение на български поданици. На унищожаване подлежат документите за осъжданията на починалите лица и за отменени при възобновяване на делото присъди, но не и бюлетините за присъди, по които лицето е оправдано, делото е прекратено или е постановена амнистия. Процедурата по съставяне, изпращане и класифициране на

---

<sup>2</sup> ДВ, бр. 199 от 5 септември 1935 г. и бр. 283 от 16 декември 1935 г.

бюлетините остава в основни линии същата. Въвежда се диференциация в съдържанието на свидетелствата за съдимост, която става възможна заради променените правила за унищожаване на бюлетините. Издаваните за целите на наказателно производство свидетелства включват цялата налична в бюрото информация – „както осъжданията така и отмененията и всички други поправки и изменения“ (чл. 25, ал. 2). Въвежда се изискването държавните, областните и общинските учреждения да са нормативно овластени от закон или правилник да искат свидетелство за съдимост. Освен исканията на частните лица, прокурорът вече е длъжен да проверява и основателността на учрежденските искания. По този начин се ограничават субектите, които могат да разполагат с информация за съдимостта на лицата, а диференциацията на вписваните данни ще послужи като основа на съвременната система на издаване на справки (а не на свидетелства) за съдимост за целите на наказателното производство, включващи и осъжданията, за които има постановена амнистия или реабилитация.

### **1948 – 1975 г.**

Приемането на новата Димитровска конституция<sup>3</sup> в края на 1947 г., която нарича съдилищата „народни“, бива последвано от приемане на Закон за устройството на народните съдилища. Така се стига и до създаването на Правилника за уреждане на бюрата за съдимост от 1948 г. Новият социалистически правилник, за разлика от княжеския и царския, не съдържа разпоредба декларираща целта, която трябва да се постигне чрез функционирането на бюрата за съдимост. Създава се възможност данните за съдимостта да се използват за цели различни от обслужването на наказателното производство и изпълнението на присъдите, която възможност ще се превърне в тенденция през следващите десетилетия. Запазва се разделението на бюрата на централно и местни, но последните се прехвърлят към околийските съдилища. Прехвърлянето към съд от по-нисък ранг едва ли е продиктувано от подценяване значението на дейността на местните бюра, а по-скоро е свързано с увеличаване на броя присъди, които подлежат на вписване. Социалистическият правилник въвежда и едно ново понятие – на регистриране подлежат всички присъди, „с които е наложено наказание лишение от свобода за престъпления“ (чл. 2). Изразът „лишение от свобода“ идва от изменения по-рано същата година чл. 62<sup>4</sup> от НЗ от 1896 г., с което възможността на съда да приспадне предварителния арест от главното наказание се превръща в

---

<sup>3</sup> Конституция на Народна Република България, обн. ДВ, бр.284 от 6 Декември 1947 г., отм. ДВ., бр. 39 от 18 Май 1971 г.

<sup>4</sup> § 10 от ЗИД НЗ, обн. ДВ, бр. 80 от 7 април 1948 г.

задължение. Употребата точно на това понятие разширява кръга на наказанията, които трябва да се намалят със срока на предварителното задържане. Преди изменението това са временният строг и лекият тъмничен затвор, а с новото правило се включва и запирането. Използването на понятието „лишение от свобода“ в социалистическия правилник води до намаляване на видовете наказания, които подлежат на вписване, защото така се изключват наложените глоби. Правилата за унищожаване на бюлетините остават непроменени. Основания за унищожаване са само смъртта на осъдения или отмяната на присъдата при възобновяване на делата. Амнистията (но не и помилването) и реабилитацията само се отбелязват. Отпада прокурорският надзор върху издаваните свидетелства за съдимост. Всички искания вече се отправят директно до бюрата за съдимост, а не до прокурора. Липсва отделна регламентация за свидетелствата издавани за целите на наказателното производство. Те се подчиняват на правилата за учрежденските искания и в тях се вписват всички данни с изключение на осъжданията за деяния, които са амнистирани, независимо от това кой орган ги е поискал. Положението, че свидетелства за съдимост могат да се искат само в предвидените в различните закони и правилници случаи, не само се запазва, но започва да се прилага и по отношение на частните лица. Затова логично отпада изискването техните искания да се мотивират, но остава задължително посочването на целта, за която се иска свидетелството. Срещу допълнителна такса частните лица вече могат да искат издаване на свидетелство за съдимост чрез всеки околийски съдия, а не само директно от бюрото за съдимост по месторождението си. Замяната на смъртното наказание задължително се отбелязва в свидетелството, а амнистията, реабилитацията и условното осъждане след изтичане на тригодишен срок – само ако има такова изискване в специален закон. Тази разпоредба всъщност дава право на лица, които не са изрично овластени да искат свидетелства за съдимост от името на държавно учреждение, да узнават за вече загубили наказателноправното си значение осъждания. Създава се и възможност по искане на молителя изрично да се отбележи, че той нито е осъждан, нито е реабилитиран или амнистиран (чл. 30, ал. 3). Следователно липсата на такова уточнение се превръща в косвено указание, че е възможно лицето да няма напълно чисто съдебно минало.

През 1951 г. се приема нов Наказателен закон (НЗ от 1951 г.), с който се променя системата от наказания. Смъртното наказание е запазено, но двата вида тъмничен затвор се заменят със срочно лишаване от свобода, а запирането – с поправителен труд без лишаване от свобода. По тази причина същата година се изменя и действащия от 1948 г. социалистически правилник.<sup>5</sup> Според новите правила в бюрата за съдимост се регистрират присъ-

<sup>5</sup> Известия, бр. 102 от 21 декември 1951 г.

дите, с които е наложено наказание лишение от свобода или поправителен труд, т.е. започва процес на разширяване на обстоятелствата подлежащи на вписване. Прави впечатление, че липсва изискване да се съставят бюлетини за наложено лишаване от права, което с изоставянето на делението на наказанията на главни и допълнителни на теория би следвало да се счита за самостоятелно такова. Върховният съд обаче изрично в Р. 970-58-III н. о. се произнася в обратен смисъл: „Неправилно се поддържа, че наказанието лишаване от права е самостоятелно наказание. В нашия Наказателен кодекс това наказание се налага винаги заедно с друго наказание. ...Обикновено наказанието лишаване от права се налага заедно с наказанието лишаване от свобода. ...Все пак трябва да се отбележи, че в НК има престъпни състави, за които, макар и да се предвижда наказание поправителен труд, се налага и лишаване от права.“ (Груев, 2020, с. 49-55). Следователно лишаването от права винаги е било вписвано заедно с другото наложено наказание. Добавят се още две основания за унищожаване на бюлетини – обжалване на задовочна присъда и искане на тъжителя наказанието за престъпление от частен характер да не се изпълнява. Изрично се предвижда, че в свидетелствата за съдимост искани от частни лица не се вписват осъжданията, за които е налице реабилитация по право или по съдебен ред, но остава възможността това правило да се дерогира със специален закон. Следва да се подчертае обаче, че явно изразът „специален закон“ е бил разбиран в широкия смисъл на всякакъв нормативен акт. Доказателство за това са наредби от 1962 г.<sup>6</sup> и 1975 г.<sup>7</sup> предвиждащи, че в издаваните свидетелства за съдимост на кандидати за отчетническа и материално отговорна длъжност се вписват осъжданията за определени престъпления, въпреки че са реабилитирани за тях.

### **1975 – 1986 г.**

Правилникът остава в сила до 1975 г. без изменения. Междувременно наказателното законодателство бива кодифицирано и НЗ от 1951 г. се прекръщава в Наказателен кодекс през 1956 г.<sup>8</sup>, след което бива отменен

<sup>6</sup> Наредба № МФ-651 на Министерство на финансите, Министерство на правосъдието, Главна прокуратура на НРБ и Централен съвет на профсъюзите за условията и реда за назначаване и уволняване на лица на отчетнически и материално отговорни длъжности, обн. Изв., бр. 33 от 24 април 1962 г., попр. Изв., бр. 38 от 11 май 1962 г., отм. ДВ, бр. 19 от 7 март 1975 г.

<sup>7</sup> Наредба № 63 за прилагане на Указ № 1074 за ограничаване заемането на отчетнически, материалноотговорни и други длъжности от осъдени лица, издадена от Министъра на финансите и Министъра на правосъдието, обн. ДВ, бр. 19 от 7 Март 1975 г., изм. ДВ, бр. 15 от 22 Февруари 1985 г., отм. ДВ, бр. 61 от 10 Юли 2020 г.

<sup>8</sup> Изв., бр. 12 от 10 февруари 1956 г.



със сега действащия НК от 1968 г. (НК). Въпреки изключителното си значение за българското наказателно право посочените промени не се отразяват на регламентацията на дейността на бюрата за съдимост. Реформите, които довеждат до отмяната на социалистическия правилник са три. В приетата нова Живковска Конституция<sup>9</sup> съдилищата вече не се именуват народни. Това положение се отразява в Закона за устройство на съдилищата от 1952 г. чрез изменение от 1973 г., с което народните съдилища се прекръщават на районни<sup>10</sup>. Същата година се приема и Закона за нормативните актове (ЗНА), който променя вида на нормативния акт, с който следва да се регулира регистрацията на осъжданията. Така две години по-късно се приема Наредба № 466 за организацията и работата на бюрата за съдимост. В нея се отразява промяната на наименованието на съдилищата от най-нисък ранг в районни, към които се организират местните бюра. Според новите правила бюлетини за съдимост се съставят за осъдените на всички предвидени в НК наказания, а не само за лишаване от свобода и поправителен труд. Изключение се предвижда за военнослужещи осъдени на лишаване от свобода до 2 г., друго по-леко наказание или с приложено условно осъждане като техните присъди не подлежат на регистриране. На унищожаване подлежат бюлетините за присъди отменени по реда на надзора и поради възобновяване на делото. Смъртта на лицата вече не е основание за унищожаване. Въвежда се диференциация на издаваните от бюрата документи. За съда, прокуратурата, МВР и местата за лишаване от свобода се издават справки за съдимост, които съдържат всички осъждания с изключение само на тези, за които е постановена амнистия. В останалите случаи се издава свидетелство за съдимост, основанието за искането на което вече не е необходимо да се предвижда изрично в нормативен акт. Гражданите трябва да посочат целта, за която искат свидетелство за себе си или за своите починали възходящи, низходящи или съпрузи. Ако смятат, че са реабилитирани по право, те трябва да предоставят доказателства за това. Осъжданията, за които е налице реабилитация се вписват в свидетелството само ако в конкретния случай според закон или указ тя не заличава последиците от осъждането. Учрежденията, предприятия и организациите могат да получат свидетелство за съдимост за всяко лице при посочване на конкретна служебна цел, за която им е необходимо. Няма изрично правило, което да предвижда възможност за отказ на основание незаконосъобразна цел на искането. Изводът е, че Наредба 466 увеличава не само регистрираните данни за съдебното минало

<sup>9</sup> Конституция на Народна република България, обн. ДВ, бр. 39 от 18 Май 1971 г., отм. ДВ. бр. 56 от 13 Юли 1991 г.

<sup>10</sup> Обн. ДВ, бр. 88 от 6 ноември 1973 г.



на осъдените (всички наказания), но разширява и кръга от лица, които могат да ги узнаят (с отпадане на нормативното овластяване).

### **1986 – 2000 г.**

През 1982 г. НК е допълнен<sup>11</sup> с института на освобождаване от наказателна отговорност (чл. 78а НК; Минев, 2012). Това изменение довежда до приемането на нови правила за дейността на бюрата за съдимост в Наредба № 1 от 1986 г., издадена от Министерството на правосъдието на основание § 4 ПЗР и чл. 15 от Закона за устройство на съдилищата (ЗУС) от 1976 г. Интересно е да се отбележи, че посочените разпоредби от ЗУС от 1976 г. не споменават подобна наредба. Следователно наредбата е издадена в разрез с изричната разпоредба на чл. 12 от ЗНА, която гласи: „Актът по прилагане на закон може да урежда само материята, за която е предвидено той да бъде издаден.“ Вижда се уклонът на социалистическия законодател да не спазва буквата на закона, а да създава норми, когато счита за необходимо, независимо дали са налице формалните предпоставки за това. С Наредба № 1 от 1986 г. наименованията централно и местни бюра се заменят с изразите бюро при районен съд и при Министерството на правосъдието. Бюлетини за съдимост започват да се издават не само за наложените наказания, но и за всички случаи на освобождаване от изтърпяване на наказание (чл. 64 и 66 НК), ненаказуемост на деянието (чл. 158, 182, ал. 3, 183, ал. 3, и 191, ал. 4 НК) и освобождаване от наказателна отговорност (чл. 75 и 78а НК). Правилата за унищожаване на бюлетините, издаването на справки и свидетелства за съдимост остават същите с две изключения – осъжданията, за които е налице реабилитация не се вписват в справка за съдимост (а не само в свидетелството), когато това не се изисква от специален закон или указ; въвежда се и отделна справка за прилагането на освобождаването от наказателна отговорност. По този начин в бюрата за съдимост вече се регистрират не само данни за осъжданията на лицата, а и случаите, при които те не са осъдени. Не напълно законосъобразното съществуване и прилагане на Наредба № 1 обаче продължава и през следващия, демократичен период. ЗУС от 1976 г. бива отменен с приетия през 1994 г. Закон за съдебната власт (ЗСВ), в чиито ПЗР не се съдържа изрична разпоредба, че подзаконовите актове, издадени в изпълнение на отменения закон остават в сила, доколкото не противоречат на разпоредбите на новия ЗСВ (каквото е изискването на чл. 13, ал. 2 ЗНА). Следователно с влизането му в сила Наредба № 1 се счита за изгубила сила съгласно чл. 13, ал. 1 ЗНА. Новият съдоустройствен закон не предвижда издаването на нов акт за регулиране дейността на бюрата за

---

<sup>11</sup> ДВ, бр. 28 от 9 април 1982 г.

съдимост. В крайна сметка обаче Министерството на правосъдието издава нова наредба чак през 2000 г., което повдига въпроса кой е бил действащият нормативен акт в този шестгодишен период. Нито ЗСВ от 1994 г., нито някой от издадените в негово изпълнение подзаконови актове съдържа правила за дейността на бюрата за съдимост. Строго формално погледнато такава уредба е липсвала. Но всъщност се оказва, че според Министерството на правосъдието Наредба № 1 от 1986 г. продължава да действа и да се прилага до 2000 г. Доказателство за тази позиция е изричното препращане към нея в друга наредба<sup>12</sup> на същото министерство от 1995 г.

### **2000 – 2008 г.**

През 2000 г. се приема нова Наредба № 1 на основание § 16 от ПЗР на ЗСВ от 1994 г., с който изпълнението на закона се възлага на министъра на правосъдието. Липсата на изрична разпоредба за приемане на правила за дейността на бюрата за съдимост обяснява и шестгодишното закъснение на създаването им. С Наредба № 1 от 2000 г. се въвежда електронен архив на бюлетините за съдимост. Почти веднага след приемането на наредбата се отменя станалото традиционното от 1975 г. изключение определени осъждания на военнослужещи да не се регистрират.<sup>13</sup> Отмяната на присъдата при възобновяване на делото престава да е основание за унищожаване на бюлетина за съдимост. Остава единствено възможността специална експертна комисия да прецени дали бюлетина да се унищожи, но не по-рано от изтичането на 100 г. от рождението на осъденото лице. Разширява се кръга от лица, които могат да искат свидетелства за съдимост с включването на органи на чужди държави, които са оправомощени от международен договор да получат информация за своите граждани. Данните за прилагането на освобождаването от наказателна отговорност по чл. 78а НК се включват служебно в справките за съдимост наравно с всички осъждания на лицето. Реабилитацията и амнистията се отбелязват в справките заедно с данните за осъждането, за което са налице. Останалите разглеждани правила не са съществено изменени в сравнение с предходните две наредби. Правилата за регистрацията на осъжданията вече не допускат изключения, а справките и свидетелствата за съдимост са изцяло диференцирани.

---

<sup>12</sup> Виж чл. 66 от Наредба № 28 за функциите на служителите в помощните звена и канцелариите на районните, окръжните, военните и апелативните съдилища. Наредбата е издадена в изпълнение на чл. 188, ал. 3 от новия ЗСВ от 1994 г., въпреки че този текст изрично предвижда издаването на правилник, а не на наредба.

<sup>13</sup> ДВ, бр. 54 от 4 юли 2000 г.

## **2008 – 2020 г.**

Приемането на България за държава-членка на Европейския съюз на 1 януари 2007 г. бива последвано от влизане в сила на сега действащия Закон за съдебната власт (ЗСВ от 2007 г.) през същата година. Неговия чл. 77, ал. 4 създава изрично задължение на министъра на правосъдието да регулира дейността на бюрата за съдимост с наредба. В изпълнение на тази разпоредба се приема Наредба № 8 от 26 февруари 2008 г. за функциите и организацията на дейността на бюрата за съдимост, която действа и понастоящем с последващи изменения и допълнения. Тази наредба въвежда разпоредбите на Рамково решение 2009/315/ПВР на Съвета от 26 февруари 2009 г. относно организацията и съдържанието на обмена на информация, получена от регистрите за съдимост, между държавите членки и Решение 2009/316/ПВР на Съвета от 6 април 2009 г. за създаване на Европейска информационна система за регистрите за съдимост (ECRIS) в изпълнение на чл. 11 от Рамково решение 2009/315/ПВР.<sup>14</sup> За изпълнение на посочената цел се създава Централен автоматизиран електронен регистър „Съдебен статус“ към Министерството на правосъдието, който всъщност представлява дигитален вариант на книгите със справочни ведомости, издавани от министерството в периода 1884 – 1903 г. Възстановено е именуването на бюрото за съдимост при него като централно. Бюрата при районните съдилищата обаче не се наричат местни. Всички бюра обслужват попълването на регистъра с данни и издават свидетелства и справки за съдимост. Свидетелства могат да се получат само от частни лица. При настъпила амнистия или реабилитация осъжданията се вписват след преценка дали тези обстоятелства следва да се отразят в свидетелството за съдимост, предвид целта, за която то се иска. На учрежденията и ведомствата вече се издават справки (а не свидетелства) за съдимост, ако по закон имат право да получават такива сведения. Трудно е да се прецени реалният ефект от това правило. От една страна, то възстановява изискването учрежденията и ведомствата да са изрично овластени да разполагат с информация за съдебното минало на лицата. От друга страна обаче, им се предоставят всички данни, включително и за осъжданията, за които е налице амнистия или реабилитация. Т.е. едновременно се ограничават лицата с достъп, но се увеличава обемът на разгласяваната информация. Освен това съгласно чл. 10 от GDPR<sup>15</sup> данните свързани с присъди също

<sup>14</sup> ОВ, L 93 от 7 април 2009 г.

<sup>15</sup> Регламент (ЕС) 2016/679 на Европейския парламент и на Съвета от 27 април 2016 година относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО (Общ регламент относно защитата на данните), обн. ОВ, L 119/1 от 4 май 2016 г.

подлежат на защита, а Наредба № 8 и законите, които дават право на достъп до данните, не гарантират, че получателят е администратор на лични данни.

## Заключение

Направеният исторически преглед на уредбата на регистрацията на осъжданията в България позволява да се направят следните изводи:

1. Правилата уреждащи бюрата за съдимост се предвиждат и променят независимо от развитието на наказателното право, а по-скоро следват измененията в съдоустройствените закони.

2. Ясно се вижда трайна тенденция да се регистрират всички възможни факти от съдебното минало на лицата, както и да отпадат основанията за заличаването им. Лицата се водят осъждани за цял живот и дори след смъртта си (Марков, 2013, с. 7).

3. Въвеждането на освобождаването от наказателна отговорност е израз на хуманизма в аспекта му за ограничаване на наказателната репресия (Ненов, 1992, с. 17). А регистрирането и обнародването на приложението на този институт е абсолютен негатив на посочения принцип и води до необосновано нарушаване на права. Например предвидените в девет действащи закона<sup>16</sup> ограничения за освободените от наказателна отговорност засяга за цял живот трудовите права на неосъдени лица, тъй като те не могат да бъдат реабилитирани (Илкова, 2015).

4. Бюрата за съдимост вече не обслужват толкова наказателното правосъдие, колкото прилагането на множеството нормативни актове, които предвиждат последици от осъждането, различни от наказанието.<sup>17</sup>

5. Регистрацията на осъжданията се превръща в главна последица извън наказанието, защото вписването на присъдата в регистъра позволява реализацията на всички други вторични последици от съдимостта.

Бъдещите промени на регламентацията на дейността на бюрата за съдимост следва да бъдат съобразени с тенденциите на хуманизиране на наказателното право. Издаваните справки за съдимост следва да обслужват основно наказателното производство с оглед налагане на справедливо наказание и неговото изпълнение. За държавните органи трябва да се издават свидетелства за съдимост без посочване осъжданията, за които има амнистия или реабилитация. Нормативно предвидените възможности учредения и ве-

---

<sup>16</sup> Виж Закон за военното разузнаване, Закон за горите, Закон за ДАНС, Закон за Държавна агенция „Разузнаване“, Закон за НСО, Закон за противодействие на корупцията и отнемане на незаконно придобито имущество, Закон за специалните разузнавателни средства, Закон за съдебната власт и Изборен кодекс.

<sup>17</sup> Последици от съдимостта са предвидени в Конституцията, 129 закона, 44 правилника, 89 наредби, 3 постановления и 2 инструкции.

домства да искат служебно информация за съдебното минало на гражданите трябва да се ограничи само до случаите, в които самите лица имат възможност да предоставят свидетелство с непълни данни като не посочат точната му цел. Следва да се въведе изискване получаващите организации задължително да са администратори на лични данни. Ограниченията на правата на неосъдени лица задължително трябва да отпаднат като противоречащи на чл. 31, ал. 4 и 5 от Конституцията на РБ.<sup>18</sup> Това са минималните стъпки за осигуряване на правова държава в областта на наказателното правосъдие.

### Използвана литература

- Арнаудов, Хр. (1886). Пълно събрание на държавните закони, уставы, наставления и высокы заповеди на Османската империя. Том четвърти. София. (Arnaudov, Hr., 1886, Palno sabranie na darzhavnite zakoni, ustavi, nstavleniya i visoki zapovedi na Osmanskata imperiya. Tom chetvarti, Sofia).
- Груев, Л. (2020). Наказването за престъпление, Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, София. (Gruev, L., 2020, Nakazvaneto za prestaplenie, Izdatelstvo na BAN “Prof. Marin Drinov”, Sofia).
- Долапчиев, Н. (1945). Наказателно право, Том първи, Обща част, Шесто издание, Печатница А.Б.В., София. (Dolapchiev, N., 1945, Nakazatelno pravo, Tom parvi, Obshta chast, 6<sup>th</sup> Ed, Pechatnitza A.B.V., Sofia).
- Закон за съдебната власт. // Обн. ДВ, бр. 59 от 22 юли 1994 г., отм. ДВ, бр. 64 от 7 август 2007 г. (Zakon za sadebnata vlast. // Obn. DV, br. 59 ot 22 yuli 1994 g., otm. DV, br. 64 ot 7 avgust 2007 g.).
- Закон за съдебната власт. // Обн. ДВ, бр. 64 от 7 август 2007 г. (Zakon za sadebnata vlast. // Obn. DV, br. 64 ot 7 avgust 2007 g.).
- Закон за условно осъждане. // Утвърден с Указ от 31 декември 1903 г., под № 95, обн. ДВ, бр. 3 от 5 януари 1904 г., отм. Изв., бр. 13 от 13 февруари 1951 г. (Zakon za uslovnoto osazhdane. // Utvarden s Ukaz ot 31 dekemvri 1903 g., pod № 95, obn. DV, br. 3 ot 5 yanuari 1904 g., otm. Izv., br. 13 ot 13 fevruari 1951 g.).
- Закон за устройство на съдилищата. // Утвърден с Указ № 174 от 6 ноември 1934 г., обн. в притурка към ДВ., бр. 182 от 12 ноември 1934 г., отм. ДВ, бр. 70 от 26 март 1948 г. (Zakon za ustroystvoto na sadilishtata. // Utvarden s Ukaz № 174 ot 6 noemvri 1934 g., obn. V priturka kam DV, br. 182 ot 12 noemvri 1934 g., otm. DV, br. 70 ot 26 mart 1948 g.).
- Закон за устройството на народните съдилища. // Обн. ДВ, бр. 70 от 26 март 1948 г., отм. Изв., бр. 92 от 1952 г. (Zakon za ustroystvoto na narodnite sadilishta. // Obn. DV, br. 70 ot 26 mart 1948 g., otm. Izv., br. 92 ot 1952 g.).

---

<sup>18</sup> Аргументи в тази посока има в РКС № 7 от 2016 г., обн. ДВ, бр. 49 от 28 юни 2016 г.

- Закон за устройство на съдилищата. // Обн. ДВ, бр. 23 от 19 март 1976 г., отм. ДВ, бр. 59 от 22 юли 1994 г. (Zakon za ustroystvoto na sadilishtata. // Obn. DV, br. 23 ot 19 mart 1976 g., otm. DV, br. 59 ot 22 yuli 1994 g.).
- Закон за устройство на съдилищата. // Обн. Изв., бр. 92 от 7 ноември 1952 г., отм. ДВ, бр. 23 от 19 март 1976 г. (Zakon za ustroystvoto na sadilishtata. // Obn. Izv., br. 92 ot 7 noemvri 1952 g., otm. DV, br. 23 ot 19 mart 1976 g.).
- Илкова, Р. (2015). Реабилитацията по българското наказателно право, Сиби, София. (Ilkova, R., 2015, Reabilitatziyata po balgarskoto nakazatelno parvo, Sibi, Sofia).
- Костадинова, Р. (2019). Условното осъждане по българското наказателно право, НБУ, София. (Kostadinova, R., 2019, Uslovnoto osazhdane po balgarskoto nakazatelno pravo, NBU, Sofia).
- Марков, Р. (2013). За допустимостта на реабилитацията при изтекла давност по чл. 82 НК, Съвременно право, кн. 1, с. 7-17. (Markov, R., 2013, Za dopustimostta na reabilitatziyata pri iztekla давност, Savremenno parvo, кн. 1, s. 7-17).
- Минев, П. (2012). Освобождаване от наказателна отговорност по чл. 78а от Наказателния кодекс, Феней, София. (Minev, P., 2012, Osvobozhdavane ot nakazatelna otgovornost po chl. 78a ot Nakazatelniya kodeks, Feneya, Sofia).
- Наказателен закон. // Утвърден с Указ № 43 от 2 февруари 1896 г., обн. ДВ, бр. 40 от 21 февруари 1896 г., в сила от 1 май 1896 г., отм. Известия, бр. 13 от 13 февруари 1951 г., считано от 13 март 1896 г. (Nakazatelen zakon. // Utvarden s Ukaz № 43 ot 2 fevruari 1896 g., v sila ot 1 may 1896 g., otm. Izvestia, br. 13 ot 13 fevruari 1951 g., schitano ot 13 mart 1896 g.).
- Наказателен закон. // Обн. Изв., бр. 13 от 13 февруари 1951 г., загл. изм. в Наказателен кодекс - Изв., бр. 12 от 1956 г., отм. ДВ, бр. 26 от 2 април 1968 г. (Nakazatelen zakon. // Obn. Izv., br. 13 ot 13 fevruari 1951 g., zagl. izm. V Nakazatelen kodeks – Izv., br. 12 ot 1956 g., otm. DV, br. 26 ot 2 april 1968 g.).
- Наказателен кодекс. // Обн. ДВ, бр. 26 от 2 април 1968 г., изм. ДВ, бр. 9 от 2 февруари 2021 г. Nakazatelen kodeks. // Obn. DV, br. 26 ot 2 april 1968 g., izm. DV, br. 9 ot 2 Fevruari 2021 g.).
- Наредба № 1 от 9 юни 1986 г. за организацията и работата на бюрата за съдимост, обн. ДВ, бр. 57 от 22 юли 1986 г. (Naredba № 1 ot 9 yuni 1986 g. za organizatsiata I rabotata na byurata za sadimost, obn. DV, br. 57 ot 22 yuli 1986 g.).
- Наредба № 1 от 24 януари 2000 г. за организацията и работата на бюрата за съдимост, издадена от Министерството на правосъдието, обн. ДВ, бр. 10 от 4 февруари 2000 г., отм. ДВ, бр. 24 от 4 март 2008 г. (Naredba № 1 ot 24 yanuari 2000 g. za organizatsiata I rabotata na byurata za sadimost, izdadena



- ot Ministerstvoto na pravosadieto, obn. DV, br. 10 ot 4 fevruari 2000 g., otm. DV, br. 24 ot 4 mart 2008 g.).
- Наредба № 8 от 26 февруари 2008 г. за функциите и организацията на дейността на бюрата за съдимост, обн. ДВ, бр. 24 от 4 март 2008 г., изм. и доп. ДВ, бр. 14 от 12 февруари 2013 г., попр. ДВ, бр. 15 от 15 февруари 2013 г., изм. и доп. ДВ, бр. 58 от 15 юли 2014 г., изм. и доп. ДВ, бр. 78 от 9 октомври 2015 г., изм. и доп. ДВ, бр. 18 от 27 февруари 2018 г., изм. и доп. ДВ, бр. 67 от 28 юли 2020 г. (Naredba № 8 ot 26 fevruari 2008 g. za funktsiite I organisatsiata na deynostta na byurata za sadimost, obn. DV, br. 24 ot 4 mart 2008 g., izm. I dop. DV, br. 14 ot 12 fevruari 2013 g., popr. DV, br. 15 ot 15 fevruari 2013 g., izm. I dop. DV, br. 58 ot 15 yuli 2014 g., izm. I dop. DV, br. 78 ot 9 oktomvri 2015 g., izm. I dop. DV, br. 18 ot 27 fevruari 2018 g., izm. I dop. DV, br. 67 ot 28 yuli 2020 g.).
- Наредба № 28 за функциите на служителите в помощните звена и канцелариите на районните, окръжните, военните и апелативните съдилища, приета от Министерството на правосъдието, обн. ДВ, бр. 30 от 31 март 1995 г., отм. ДВ, бр. 95 от 26 октомври 2004 г. (Naredba № 28 za funktsiite na sluzhitelite v pomoshnite zvena I kantselariite na payonnite, okrazhnite, voennite I apelativnite sadilishta, prieta ot Ministerstvoto na pravosadieto, obn. DV, br. 30 ot 31 mart 1995 g., otm. DV, br. 95 ot 26 oktomvri 2004 g.).
- Наредба № 466 за организацията и работата на бюрата за съдимост, обн. ДВ, бр. 64 от 19 август 1975 г., отм. ДВ, бр. 57 от 22 юли 1986 г. (Naredba № 466 za organizatsiyata I rabotata na byurata za sadimost, obn. DV, br. 64 ot 19 avgust 1975 g., otm. DV, br. 57 ot 22 yuli 1986 g.).
- Ненов, И. (1992). Наказателно право на РБ, Обща част, Книга втора, Нова редакция Ал. Стойнов, Софи-Р, София. (Nenov, I., 1992, Nakazatelno pravo na RB, Obshta chast. Kniga vtora, Nova redaktziya Al. Stoinov, Sofi-R, Sofia).
- Правилникъ за уреждането на бюрата за съдимостъ въ Царството. (1942). Министерство на правосъдието, София. (Pravilnik za urezhdaneto na byurata za sadimost v Tzarstvoto, 1942, Ministerstvo na pravosadieto, Sofia).
- Правилникъ за уреждането на бюро за съдимостъ въ Княжеството. (1903). Държавна печатница, София. (Pravilnik za urezhdaneto na byuro za sadimost v Knyazhestvoto, 1942, Darzhavna pechatnitza, Sofia).
- Правилник за уреждането на бюро за съдимост в Княжеството, утвърден с височайши указ № 83 от 27 ноември 1903 г., обн. ДВ, бр. 267 от 2 декември 1903 г., в сила от 1 януари 1904 г., отм. ДВ, бр. 163 от 18 октомври 1928 г., считано от 1 ноември 1928 г. (Pravilnik za urezhdaneto na byuro za sadimost v Kniyazhestvoto, utvarden s bisochayshi ukaz № 83 ot 27 noemvri



1903 g., obn. DV, br. 267 ot 2 dekemvri 1903 g., v sila ot 1 yanuari 1904 g.,  
otm. DV, br. 163 ot 18 oktomvri 1928 g., schitano ot 1 noemvri 1928 g.).

Правилник за уреждане на бюрата за съдимост в Царството, утвърден с указ  
№ 3 от 22 септември 1928 г., обн. ДВ, бр. 163 от 18 октомври 1928 г., отм.  
ДВ, бр. 298 от 20 декември 1948 г. (Pravilnik za urezhdane na byurata za  
sadimost v Tsarstvoto, utvarden s ukaz № 3 ot 22 septemvri 1928 g., obn. DV,  
br. 163 ot 18 oktomvri 1928 g., otm. DV, br. 298 ot 20 dekemvri 1948 g.).

Правилник за уреждане на бюрата за съдимост, обн. ДВ, бр. 298 от 20 де-  
кември 1948 г., отм. ДВ., бр. 64 от 19 август 1975 г. (Pravilnik za urezhdane  
na byurata za sadimost, obn. DV, br. 298 ot 20 dekemvri 1948 g., otm. DV, br.  
64 ot 19 avgust 1975 g.).

\*\*\*

## HISTORICAL EVOLUTION OF THE REGULATION OF CRIMINAL REGISTRATION (1884 – 2020)

Chief Assist. Pressiyan Markov, PhD  
Criminal Legal Studies Department  
University of National and World Economy  
*e-mail: pmarkov@unwe.bg*

### Abstract

*The paper is aimed at establishing the tendencies in the regulation of criminal registration by using the comparative historical method of research. The Conviction Registration Service was established in 1904. Since then to present day more and more data about convicts are collected and stored. Although necessary for the due criminal justice process, two negative tendencies arise: there is an exponential growth in the number and duration of collateral consequences, and in the persons, who are allowed to access the conviction data. That is why criminal registration must be considered main consequence of conviction as it ensures the possibility to enforce all other collateral consequences.*

**Key words:** criminal conviction, collateral consequences of criminal conviction, criminal registration, Conviction Registration Service

**JEL:** K14